

ΤΑ ΟΙΟΛΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Νίκου Μπακόλα «Ο κήπος των πριγκηπών», μυθιστόρημα, Έκδόσεις Γκόνι, Αθήνα 1966, σελ. 80, σελ. 136.

Με την περίτεχνη αντιπαράθεση των τύπων ο Νίκος Μπακόλας δημιουργεί τους πριγκηπές του και με τον κατάλληλο συσχετισμό τους κατασκευάζει τον κήπο τους. Έτσι «Ο κήπος των πριγκηπών» είναι ένα μυθιστόρημα — ψηφιδωτό, συναρμολογημένο με ευφυΐα, με θαυμαστή δεξιοτεχνία, με αντικειμενική παρατηρητικότητα αλλά και με πολύ πάθος.

Το σύνολο προκύπτει από το άθροισμα των «επί μέρους». Η πρόσθεση όμως περιλαμβάνει και τις άλλες πράξεις. Αυτό άκριτως δίνει στο δράμα τις διαστάσεις της τραγωδίας. Αν ήταν απλή ποδοσφαιρική ή διάσταση του βάθους, οι προθέσεις του συγγραφέα δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί.

Χαρακτηριστικό, σχετικά με το ζήτημα αυτό, είναι ένα απόσπασμα στη σελίδα 80:

«... δεν υπάρχει πρόβλημα που να μην έχει λύση στη μη εύκλειδειο γεωμετρία αρκεί να είσαι ικανός να σκέ-

Με την μη εύκλειδειο γεωμετρία γράφει ο Νίκος Μπακόλας το μυθιστόρημά του για τις τύψεις, τη φθορά και την απόγνωση. Συνθέτει την τραγωδία όπου η ύβρις των πριγκηπών δεν προσβάλλει τους θεούς αλλά τους ίδιους τους πριγκηπές. Έτσι δεν υπάρχει ο «άπό μηχανής» θεός, που βρίσκεται υπέρνω της ένοχης για να οδηγήσει στο διέξοδο. Μόνη υπερβατική παρέμβαση αποτελεί η εμφάνιση του Μερκούριου, που η ένρνη φωνή του και οι προσευχές του υπογραμμίζουν πίο έντονα αντί να καλύπτουν την απουσία των θεών.

Η καθαρή απομένει χρέος των πριγκηπών. Χρέος των ένοχων, που πρέπει να επιφέρουν την καθαρή για να απαλλαγούν από την ένοχη. Έξ αιτίας της ένοχης τους όμως είναι οι πίο άκατάλληλοι για την εκπλήρωση αυτού του χρέους με συνέπεια οι προσπάθειές τους για την καθαρή να αποτελούν νέα ύβρι και να γίνονται οι τύψεις πίο άβάσταχτες. Η ένοχη τους πίο πειστική. Με όλην αυτήν τη διεργασία επέρχεται μία ταύτιση ανάμεσα στους θύτες και στα θύματα, στους άπατέωνες και στους άπατημένους.

Ένα πλέγμα ένοχης συνδέει όλους τους πριγκηπές. Ο καθένας είναι για τον άλλο θύμα και θύτης. Η αμφιθυμία των τάσεων στις σχέσεις τους δημιουργούν μία άτμοσφαιρα ζοφερή, όπου μοναδικοί σηματοδοτές είναι τα όνοματά—σύμβολα της αρχαίας τραγωδίας.

Τα όνοματά αυτά μπορεί να δημιουργήσουν μία παρανόηση: Ότι ο συγγραφέας ξετάζει από νέες οπτικές γωνίες την αρχαία τραγωδία των Άτρείδων. Δεν νομίζω, ότι αυτή είναι η πρόθεση του συγγραφέα. Αν παρ' έλπίδα είναι αυτή τότε αναμφίβολα έχει άποτυχη γιατί τα πρόσωπα αυτά έχουν ένα ειδικό βάρος, μία όντότητα που δεν γίνεται να κατακερματιστή στις ψηφίδες των τύπων, που συναποτελούν το μυθιστόρημα. Κάθε προσπάθεια κατακερματισμού θα σήμαινε μοιραία την άπώλεια του ειδικού βάρους, της ξεχωριστής «τυλιζομένης» όντότητός τους γεγονός, που θα άφαιρούσε την γνησιότητα από τις ψηφίδες, που θα είχαν άνακύψει από τον κατακερματισμό.

Δέν συμβαίνει κάτι τέτοιο στον κήπο των πριγκηπών. Οι ψηφίδες δέν προέρχονται από τον κατακερματισμό προσώπων αλλά τα πρόσωπα από την συναρμολόγηση ψηφίδων. Τα όνοματά των Άτρείδων κατευθύνουν αυτήν τη συναρμολόγηση και συντελούν στο σχηματισμό των πριγκηπών. Κατά κάποιο τρόπο, με λόγια άπλά, τα όνοματά — σύμβολα είναι μία συγκολλητική ουσία για τις ψηφίδες των τύπων.

Έτσι ο συγγραφέας δέν προσφέρει νέες οπτικές γωνίες για τον μύθο των Άτρείδων, ο μύθος όμως προσφέρει σταθερά σημεία, προκαθορισμένες σχέσεις, που εμπλουτίζουν την όραση ή όποια άνηκεύει τις τύψεις στον κήπο των πριγκηπών.

Άλλά και την όραση αυτή ο συγγραφέας δέν την δέχεται εύθια. Παρεμβάλλει την μικρασιατική καταστροφή σαν διαθλαστικό πρίσμα. Η διάθλαση δημιουργεί την ιδιαίτερη άτμοσφαιρα του έργου. Ο πριγκηπές με

τις τύψεις, που τείνει να προσλάβη τις τραγικές διαστάσεις του Άγαμέμνονα δέν είναι ο νικητής του τρωϊκού πολέμου αλλά ο νικημένος της μικρασιατικής καταστροφής. Ο άπελπισμένος συνταγματάρχης Άγαμέμνων.

Πρέπει εδώ να διευκρινήσω, ότι τα χρόνια της μικρασιατικής καταστροφής και τα κοινωνικά προβλήματα που άνευκαν στην Ελλάδα δέν παίζουν καθοριστικό ρόλο στις τύψεις των πριγκηπών, δέν άπασχολούν τον συγγραφέα. Η μικρασιατική καταστροφή είναι μόνο το διαθλαστικό πρίσμα, που δίνει μεγαλύτερο τραγικό βάρος στο τραγικό όνομα—σύμβολο.

Υπάρχει επίσης άκόμη μία διάθλαση. Ο συγγραφέας δέν εμφανίζεται στο μυθιστόρημα σαν άφηγητής. Ούτε δίνει τον λόγο σε ένα πριγκηπα, όποτε θα μετέτρεπε τους άλλους σε ύποχειρίους του, πράγμα που θα κλονίζε τον συσχετισμό τους. Ο συγγραφέας άποδεσμεύει κατά κάποιο τρόπο τους πριγκηπές από την εξάρτησή του, τους καθιστά άυτεξούσιους, υπεύθυνους και μοναδικούς άρμόδιους να ρυθμίσουν τις σχέσεις τους.

Τό άποτέλεσμα είναι συγκλονιστικό. Τα ίδια γεγονότα επανέρχονται στην επιφάνεια πολλές φορές, κάθε φορά όμως δίνονται από άλλη όπτική γωνία. Από την όραση άλλου πριγκηπα, που συμμετέχει, συμπάσχει, άπεργάζεται την καταστροφή των άλλων και ύπόκειται στα καταστρεπτικά τους σχέδια.

Η πρόσθεση περικλείει εδώ σαφέστατα την διαίρεση. Έμποδίζει την σπονδύλωση του μυθιστορήματος.

Ο λόγος είναι κι' αυτός σαν την πλοκή άσπονδύλος, άσυνδέτος, ρευστός. Έκφράζει θαυμάσια την ρευστή κατάσταση, που κυνέγει τους πριγκηπές. Υπάρχουν συχνά θαυμαστές παρεμβολές, επιτυχημένες παρομοιώσεις. Η ροή του λόγου άπεικονίζει τις ψυχικές καταστάσεις. Γίνεται πίο όρμητική ή πίο γαλήνια.

Ο συγγραφέας δίνει συνταρακτικές δραματικές περιγραφές και άφηγίσεις γεμάτες λυρικές εξάρσεις. Σπάνια η ροή του λόγου παρασύρει και τον ίδιο σε θερμαλισμούς που κουράζουν και άφαιρούν από την πυκνότητα και την ένταση της τραγωδίας.

Ο Νίκος Μπακόλας καταλαμβάνει με τό έργο αυτό, που ουσιαστικά είναι μάλιστα το πρώτο του, μία άξιοζήλευτη θέση στη λογοτεχνία μας. Τό ύφος του και η διάρθρωση της πλοκής δείχνουν τις ικανότητές του να κατασκευάζη ψηφιδωτά και να μάς προσφέρει τη θέα τους από ποικίλες οπτικές γωνίες.

Απομένει ένα άλλο ζήτημα: Η προέλευση των ψηφίδων. Οι τύψεις, που συναρμολογούνται στον τραγικό συσχετισμό των πριγκηπών, έχουν για άφετηρία ένα έντονο έρωτισμό. Η τραγωδία των πριγκηπών είναι εξ όλοκληρου έρωτική, μόνο άπλές υύξεις γίνονται σε κοινωνικά ζητήματα, που κι' αυτά έχουν προορισμό να διευκρινήσουν σαφέστερα την έρωτική στάση των ήρώων.

Δέν είναι άπαραίτητο κάθε συγγραφέας να άπασχοληθή με κοινωνικά

προβλήματα. Συγκεκριμένα όμως στον κήπο των πριγκηπών» ο μύθος των Άτρείδων και η μικρασιατική καταστροφή αλλά και η σύγχρονη εποχή στον τόπο μας προκαθορίζουν την κατ' άναγκαιότητα δημιουργία τύπων για λόγους πολιτικοκοινωνικούς. Ωστόσο ο Νίκος Μπακόλας παρ' όλο που είναι σε θέση να συλλάβη τα πολιτικο—κοινωνικά δεδομένα και τις καθοριστικές τους επιδράσεις άπφεύγει με έπιμονη άξιοσημείωτη τα δέν σαν άφετηρία τύπων. Έμμεσα μόνο τα δέχεται σαν κίνητρα για μία άρισμένη έρωτική τοποθέτηση, από την όποια και μόνο προέρχονται άμεσα οι τύψεις.

Τό γεγονός αυτό στενεύει τους όρίζοντες του έργου. Τό κάνει κάπως μονόπλευρο. Καί τό άντιφατικό είναι, που η μοναδική πλευρά του εμφανίζεται πολύπλευρη.

Και καθιερώνει τον Νίκο Μπακόλα σαν ένα από τους πίο προικισμένους λογοτέχνες μας.

Θ. ΒΑΒΕΛΗΣ

Θεσσαλονίκη
25/7/66

φτεσαι να έχεις πάντοτε τη δύναμη να πεις έτούτα δώ είναι τα δάχτυλά μου πέντε και πέντε ίσον δέκα και να κατανοήσεις ότι η πρόσθεση περιλαμβάνει και τις άλλες πράξεις, πώς είτε είναι καλές είτε κακές τό άποτέλεσμα άνεξαρτήτως των λαθών είναι μονάχα ένα και καθορισμένο ότι και η ποίηση είναι ένα θέμα πράξεων τό ίδιο ή άρμονία και η τάξη εξ ου και η ρήση πώς τα μαθηματικά είναι μία ποίηση άσχετο άν η εφαρμοσμένη τους μορφή φέρνει σε λύσεις πρακτικές σαν τό βεληκεές του πυροβόλου, τον πόλεμο της Μικρασίας όπου οδηγώντας δίχως ικανότητα άλλους ανθρώπους, κρατώντας τη ζωή τους κρεμασμένη στο λαιμό σου σαν ύλισίδα με τό φυλαχτό, πιστευόντας ή όχι πώς είναι δυνατή η άγάπη με θέλοντας να την άποχωριστείς και μη μπορώντας να σκάνεις πία τό βάρος της κενής ζωής...»